

-Istrazivacke tehnike-

U svim empirijskim istrazivanjima sa ozbiljnim naucnim pretenzijama nastoji se da se prikupi sto obimnija relevantna empirijska naucna evidencija. U tu svrhu se koriste razlicite istrazivacke tehnike. Izbor tehnika za prikupljanje podataka vrsi se u skladu sa prirodom problema i postavljenim zadacima istrazivanja. Kako bih se prikupili svi bitni elementi predmeta istrazivanja neophodno je da se u socioloskim istrazivanjima koristi vise teh.

-Ispitivanje-

Ispitivanje, razgovor i upitnik spadaju u red najcesce koriscenih tehnika za prikupljanje podataka o Coveku i drustvu. Intervju (razgovor) se moze definisati kao prikupljanje podataka putem razgovora, a sa ciljem, da se dobijena obavestenja upotrebe u naucne svrhe. Pismeni upitnik je obrazac, lista unapred sastavljenih i standardizovanih pitanja kojima se pismenim putem traze naucna obavestenja o odredjenim pojavama. Razlika izmedju intervju i pismenog upitnika je to sto se kod pis. upitnika obavestenje dobijaju bez posredstva lica koje vodi intervju, zajednicko im je to sto pitanja moraju biti lepo formulisana i uskladjena sa jezikom ispitivane sredine. Postoje dve vrste upitnika: standardizovan (sa ponudjenim odgovorima), i nestandardizovan (sa otvorenim odgovorima). Nedostaci su: poteskoce pri prikupljanju podataka, koriscenje podataka dobijenih istrazivanjem nestrucnih lica, itd. Obavestenja koja se prikupljaju mogu biti: javna, tajna, poverljiva i privatna.

-Analiza sadrzaja-

Podrucje sadrzaja kao tehnika prikupljanja podataka ograniceno je na najrazlicitije sadrzaje drustvene komunikacije. Zajednicki elementi svih oblika drustvene komunikacije

su:1.odasiljac(stvaralac)poruke;2.primalac poruke;3.sadržaj poruke.Analiza sadržaja kao istraživački postupak koji se odnosi na jedan element nekog sistema društvene komunikacije nije dovoljan za proučavanje tog sistema.Analizu sadržaja odlikuje nastojanje da sadržaj poruke prouči na objektivan,sistematican I kvantitativan način.Objektivnost se postiže stvaranjem sistema jednoznacnih kategorija za razvrstavanje sadržaja proučavane poruke.Sistematicnost se postiže posmatranjem ili celokupnog sadržaja ili reprezentativnog uzorka.Na osnovu kvantitativnih podataka zaključuje se o stavovima,shvatanjima,vrednostima, namerama I ciljevima stvaralaca poruka I njihovim odnosima sa drugim društvenim grupama I organizacijama.Analiza ne omogućuje da se objasne razlozi utvrđenih stavova, shvatanja I namere.

-Uporedni metod-

-je vrlo cenjen I često primenjivan u raznim naukama, ali omogućuje da se upoređuju različita društva I kulture, različite pojave, ali I iste pojave u raznim društvima.Cilj u svim ovim slučajevima je da se nađu sličnosti I razlike I da se one objasne.Uporedni metod je koristio još u svoje vreme I Aristotel, a on zahteva da prethodno budu ispunjeni uslovi uporedivosti pojava, odnosno da su određeni osnovi za poredjenje.U društvenim istraživanjima uporedni metod se može primenjivati kao zamena za eksperiment.Uporedni metod se može primenjivati na tri nivoa:1.Nivo jednog globalnog društva(proučavanje porodice unutar savremenog jugoslovenskog društva);2.Nivo različitih globalnih društava iz istog istorijskog perioda(politički sistemi u kapitalizmu);3.Nivo svih društava(najsire polje-ispitivanje svih istorijskih tipova ljudskog društva).

-Pojam društva-

Društvo je osnovna ljudska zajednica nastala kao rezultat uzajamne delatnosti ljudi na osnovi određenog stupnja istorijskog razvoja I podele rada I proizvodnih snaga.Društvo predstavlja jednu unutrašnju strukturu I dinamičnu celinu u kojoj su svi elementi međusobno povezani I određeni pripadanjem toj celini.Otkrivajući I okrećući u svoju korist prirodne I društvene

zakonitosti ljudi stvaraju svoj istoriju. Najvažniji elementi ljudskog delanja su: akteri (pojedinačni, grupni, globalni), potrebe i interesi koji pokreću to delanje, predmeti i sredstva na kojima se odvija i koji omogućavaju to delanje, vrednosti i norme tog rada, statusi i uloge. Povezujući svoja poslovanja ljudi stupaju u različite međusobne, tj. društvene odnose. Na temelju društvenih odnosa nastaju razne pojave u društvu. Društvo se najjednostavnije može odrediti kao celina društvenih delanja i društvenih odnosa, čija su struktura i dinamika određeni razvojem podela rada.

-Vrednosti-

Vrednosti su specifična vrsta duhovnih tvorovina kojima se izražavaju ciljevi, poželjne osobine (kvaliteti), idealnost određenih predmeta, društvenih i prirodnih stanja, društvenih odnosa i ličnosti. Čovek kao pojedinac i društvene grupe nastoje da se kroz svoja delovanja približe takvim predmetima, stanjima i osobinama. Članovi jednog društva bi teško ili ne bi mogli uopšte da saradjuju bez zajedničkog sistema vrednosti. Ako bi u jednom društvu postojale različite vrednosti, pojedinci bi svoja delovanja usmerili u različitim pravcima, što bi dovelo do dezintegracije društva. Postoje vrednosti koje imaju univerzalni, opsteljivski karakter kao što su: sloboda, istina, solidarnost, integritet ljudske jedinice i druge vrednosti su po pravilu, hijerarhijski organizovane, konstituisu se u formi hijerarhijskih sistema. Prema mestu u hijerarhijskom sistemu ili najopstijoj ulozi vrednosti se dele na: finalne i instrumentalne. Prema vrstama potreba i glavnim područjima delatnosti, vrednosti se dele na: ekonomske, političke i kulturne (unutar kojih postoje brojne podvrste). Prema značaju za date grupe i pojedince, grupe se dele na: primarne i sekundarne.

Grupe su jedan od najvažnijih oblika ljudske kolektivnosti, elementarni oblik društva. Pojedinci se ne uključuju neposredno u globalno društvo nego posredno-preko raznih društvenih grupa. Dva bitna elementa za određivanje pojma društvene grupe su: 1. množina ljudi i 2. odnos koji iz grupe proizilazi. Na osnovu ovoga znači da grupa kao društvena celina ne čini samo više ljudi već je potrebno da postoji i neki drugi element koji je čini. Pojedinci moraju biti na određeni način povezani, tj. moraju zajednički obavljati neku delatnost ili stupati u međusobne odnose da bi se moglo govoriti o grupi. Zato se pod grupom podrazumeva množina ljudi povezanih, integrisanih u celinu koja ima vlastiti život, ili skup manjeg ili većeg broja pojedinaca povezanih društvenim procesima koji se konstituisu i funkcionisu na osnovu društvenih pravila i normi. Ciljevi koji se u grupi ostvaruju su: stepen organizovanosti i integrisanosti, otvorenosti tj. zatvorenosti grupe, veličine i dužine trajanja. Prema načinu nastajanja postoje tri vrste grupa, i to su: 1. Profesionalne grupe; 2. Grupe nastale na osnovu zajedničkog porekla i zajedničkih uslova života; 3. Grupe

nastale na osnovu zajednickih interesovanja i sklonosti i njihovog zadovoljavanja. Podela na formalne i neformalne grupe je takodje znacajna zbog razvijenosti sistema regulacije i formalizovanosti odnosa u savremenom drustvu. Organizovanost kao znacajno svojstvo grupe, izrazava se kroz pravila koja regulisu aktivnosti i odnose u grupi, kao i prakticnu uskladjenost delovanja, odnosno stepen integrisane grupe. Organizacija grupe ispoljava se kroz sistem uloga i polozaia koji je utvrdjen drustvenim pravilima. Jedno od posebno znacajnih obelezja organizovanosti grupe predstavlja rukovodjenje. Prema ovom obelezju razlikuju se demokratske i autoritarne grupe. U demokratskim grupama vodjstvo je demokratski izabrano, voljom vecine clanova; a dok je u autoritarnim grupama stroga hijerarhija u unutrašnjim odnosima, sa vrhom potpuno odvojenim i nezavisnim od ostalog clanstva. Otvorenost grupa je bitno obelezje, a narocito u modernom drustvu. U njemu se izrazavaju odnosi izmedju grupa i odnos grupa-drustveni sistem.

-Generacija i omladina-

Generacija predstavlja kategoriju koja u proslosti nije imala znacaj u organizaciji i funkcionisanju drustva. Ona se najcesce shvata kao grupa ciji su clanovi srodni na osnovu zajednickog istorijskog iskustva. Najveci determinirajuci znacaj ima iskustvo koje se usvaja u detinjstvu i mladosti. Definicija generacije: generacijsku grupu cine pripadnici iste starosne skupine koji su povezani zajednickim iskustvom, proziviljenim u prvom redu u mladosti i razlicitim od iskustva prethodnih starosnih grupa, kao i onih koje dolaze kasnije. Omladina predstavlja skupinu mladih ljudi koji se nalaze u drustveno priznatom ekonomskom statusu izdrzavanosti zbog pripreme za obavljanje drustvenih uloga odraslih.

Pojam omladine obuhvata sve mlade odredjene dobne skupine. O starosnim granicama ove grupe nema saglasnosti. Ona je znacajno pomerena prema gore proizvodavanjem obaveznog skolovanja i sve vecom dostupnoscu ustanovama viseg i visokog obrazovanja. U sluzbenoj upotrebi je granica od 15-26 godina. Omladina predstavlja posebnu drustvenu grupu koja se od ostalih grupa razlikuje po svom statusu izdrzavanosti i odvojenosti od sveta rada. Sve je masovnija cinjenica da zbog proizvodavanja skolovanja, narocito zbog sve vece nemogucnosti zaposljavanja mladi odlazu i druge uloge odraslih osoba- skloanje braka, radjanje dece, resavanje stambenog pitanja itd...

-Zanimanja i profesije-

Nastanak zanimanja i profesije utemeljen je na razvoju podele rada i njenoj specijalizaciji. Svaka promena u podeli rada izaziva promene u profesionalnoj strukturi, bilo da se stara zanimanja i profesije cepaju u više novih, ili da se stvaraju nova zanimanja i profesije. Zanimanje se definiše kao skup istih ili sličnih radnih delatnosti čije su osnovne karakteristike sledeće: 1. da predstavljaju specijalizovanu delatnost koja je jasno izdvojena u posebnu celinu u okviru postojećih društvenih i tehničkih podele rada i tako razgraničena od drugih društvenih delatnosti. 2. Da se obavlja relativno trajno i na ustaljen način, uz pomoć određenih sredstava, a u cilju proizvodnje određenih predmeta ili pružanja korisnih usluga drugima. 3. Da predstavlja jedini ili bar glavni izvor prihoda kojim se obezbeđuje ekonomska egzistencija i društveni položaj pojedinca ili grupa koje ga obavljaju. 4. Da se zasniva na posedovanju posebnog znanja, veština i obrazovanja koje se izražavaju kroz posedovanje određene kvalifikacije. Znači svaka aktivnost čoveka nije zanimanje, već samo jedna osnovna aktivnost čijim se svakodnevnim obavljanjem osiguravaju sredstva za život

-Etničke zajednice-

-predstavljaju jedan od najranijih oblika društvenog grupisanja. Bitnim elementima et. zajed. smatraju se: 1. teritorija; 2. kultura i tradicija; 3. istorija; 4. osećaj pripadnosti et. zajed. i solidarnosti. 1. Svaka et. zajed. nastaje i egzistira na određenoj teritoriji koju smatra svojom, ali ipak teritorija ne može biti aktuelno obeležje et. zajed.. Teritorija je konstitutivni element etničke zajednice koji ima posebnu važnost prilikom stvaranja te zajednice, jer bez nje ona ne može da se stvori. 2. Etničke zajednice stvaraju svoju specifičnu kulturu i kulturnu tradiciju po kojima se razlikuje od drugih sličnih zajednica. One se stvaraju u dugotrajnom istorijskom razvoju i pod dejstvom različitih faktora. Neki od najvažnijih kulturnih elemenata su: mitovi, jezik, religija, ... 3. -ili zajednička istorijska sudbina se stvarala kroz dugotrajan zajednički život na određenoj teritoriji i iskustva i probleme koje život nameće. 4. -cini bitnu komponentu et. zajed., a po nekim mišljenjima i najvažniju. Globalnost et. zajed. ne pokazuje se samo u veličini nego i u visefunkcionalnosti.

-Slojevi-

Društveni slojevi predstavljaju elemente vertikalne strukture modernih društava u kojoj se osnove nalazi tržišno privredjivanje i slobodno delovanje ekonomskih zakona. Moderna društva su konstituisana kao dinamična i otvorena, sa prilično obimnim kretanjima između osnovnih društvenih grupa. Skupina pojedinaca koji imaju približno isto mesto u raspodeli materijalnog bogatstva, društvene moći i ugleda čini društveni sloj. Pripadnost sloju nije određena bio-genetskim razlikama, već je društvo to koje različitim vrednovanjem uloga uspostavlja različite društvene rangove. Razlike između društvenih slojeva ispoljavaju se kao socijalne udaljenosti na putu društvene satisfakcije. Razlike između slojeva nisu uvek oštre, ponekad su tu neke prolazne grupe koje zamagljuju te granice. U samom društvenom sloju ponekad nisu svi na istoj lestvici, tj. nemaju svi isti položaj. Pripadnici slojeva odlikuju se nekim zajedničkim karakteristikama koje ih povezuju u taj sloj, i po čemu se oni razlikuju od drugih društvenih slojeva.

□ -Pojam ličnosti-

Ličnost je predmet proučavanja različitih nauka. Def. ličnosti: Ličnost je jedinstvena, dinamična i razvojna celina bio-psihičkih i socijalno-kulturnih osobina, koja nastaje uzajamnim delovanjem nasledja, sredine i aktivizma same jedinice. Iz ove definicije proizilaze osnovne karakteristike ličnosti: a) Relativna stabilnost i trajnost osnovnih osobina, odnosno njihova relativna promenljivost. b) Osnovne osobine se povezuju i čine sistem. c) Ličnost svakog pojedinca se ispoljava na jedinstven način, a različito od drugog pojedinca. d) Ličnost nije data rođenjem već se ona formira tokom života. e) Ličnost je izgrađena kao jedinstvena organizacija osobina i elemenata određuje ponasanje i stavove pojedinca. f) Ličnost kao dinamična organizacija različitih osobina podrazumeva se da te osobine deluju kao motivacioni faktor za pokretanje pojedinca. Ličnost u svom razvitku prolazi kroz različite faze, kao što su: detinjstvo, mladost, zrelost i starost. Svaka od faza ima svoje specifične osobine. Postoji više tipova ličnosti, kao što su: autoritarna, konfirmistička i autonomna. Autoritarne ličnosti su one koje prihvataju sve od drugih, pa ga čak šta više i veličaju. Konfirmističke ličnosti su one koje čine sve što i ostali, da se ne izdvajaju od drugih. Autonomne ličnosti su karakteristične za savremeno demokratsko društvo, kao suprotnost navedenim (autoritarnoj i konformističkoj).

-Pojam kulture-

Kultura predstavlja skup materijalnih i duhovnih tvorevina čoveka koje su nastale čovekovom intervencijom u prirodi, društvu i ljudskom mišljenju i koje se prenosi sa generacije na generaciju. Najjednostavnije rečeno kultura je sve ono što je čovek stvorio. Reč kultura potiče od latinske reči "colere"-odgajati negovati. 1.KULTURA GLOBALNOG DRUŠTVA-podrazumevamo kulturu određene države, kao i kulturu neke globalne društvene grupe kao što su etničke zajednice. 2.PODKULTURA-se javlja u okviru nekog globalnog društva. 3.KONTRAKULTURA(NEKULTURA)-postoji kod onih društvenih grupa koje teže da se izdvoje iz društva i da život u svojoj zajednici organizuju po drugačijim pravilima nego što je to u globalnom društvu. 4.LICNA KULTURA-ili kultura samog pojedinca. 5.FOLKLORNA KULTURA-razvija se neposredno sa razvojem radnih aktivnosti. 6.ELITNA KULTURA-pojavljuje se u klasnom društvu kao poseban vid stvaralaštva namenjen onima koji ne učestvuju u ručnom radu. 7.MASOVNA KULTURA-je izrazito moderna pojava i omogućena je industrijskim načinom proizvodnje. Nju određuje medijski način opstojanja koji kod ljudi izrazito razvija potrebu za zabavom i raznošću. 8.AVANGARDNA KULTURA-suprotna je masovnoj kulturi i ona označava naprednu kulturu koje je obično u vreme nastanka rezervisano samo za mali broj konzumenata.

-Masovno društvo i masovna kultura-

-predstavlja termin kojim se označavaju savremena visokorazvijena društva. Masovno društvo je nastalo na osnovi sustinskih, strukturnih promena u materijalnoj proizvodnji. Danas se sve više koristi termin **potrosacko društvo** kao adekvatniji termin za označavanje savremenih najrazvijenijih društava. **Masovna kultura** predstavlja tip kulture karakterističan za moderno društvo. Pojedini autori masovnu kulturu smatraju kao proces

kojim se kulturna dobra pretvaraju u industrijske proizvode. neka od bitnih obeležja masovne kulture su:

mas

s-mediji, masovna publikacija, standardizacija, komercijalizacija, univerzalizacija i homogenizacija.

Standardizacija
obuhvata stvaranje kulturnih dela tipiziranih u pogledu na temu, junaka, zapleta, forme i duzine osobina kulturnog dela. Cilj standardizacije je stvaranje uslova za proizvodnju u velikim serijama.

Komercijalizacija

znaci da se dela masovne kulture stvaraju kao robe sa ciljem da na trzistu postignu sto veci profit. Najizrazitiji oblik komercijalizacije je reklama. Danas je nesumnjivo da reklama diktira samo poslovne strategije i potrošnju, vec utice i na oblikovanje javnog mnjenja.

Univerzalizacija

predstavlja opstu razumljivosti povezanost sa kulturnim delom u cilju povecanja profita. Vaznu ulogu u stvaranju uslova za univerzalizaciju masovne kulture imali je masovno obrazovanje.

Homogenizacija

se moze shvatiti kao opste ujednacavanje kulture. Elementi razlicitih nivoa se mesaju sve dok se ne dobije kompaktna masa, prihvatljiva za sve ukuse i ljude razlicitih intelektualnih nivoa.

-Pojam I vrste drustvenih grupa-

Grupe su jedan od najvaznijih oblika ljudske kolektivnosti, elementarni oblik drustva. Pojedinci se ne ukljucuju neposredno u globalno drustvo nego posredno-preko raznih drustvenih grupa. Dva bitna elementa za odredjivanje pojma drustvene grupe su: **1. mnozina ljudi** I **2. odnos koji iz grupe proistice.**

a osnovu ovoga znaci da grupa kao drustvena celina ne cini samo vise ljudi vec je potrebno da postoji I neki drugi element koji je cini. Pojedinci moraju biti na odredjeni nacin povezani, tj. moraju zajednicki obavljati neku delatnost ili stupati u medjusibne odnose da bi se moglo govoriti o grupi. Zato se pod grupom podrazumeva mnozina ljudi povezanih, integrisanih u celinu koja ima vlastiti zivot, ili skup manjeg ili veceg broja pojedinaca povezanih drustvenim procesima koji se konstituisu I funkcionisu na osnovu drustvenih pravila i normi. Ciljevi koji se u

grupi ostvaruju su:stepen organizovanosti I integrisanosti, otvorenosti tj. zatvorenosti grupe, velicine i duzine trajanja.Prema nacinu nastajanja postoje tri vrste grupa, i to su:

1.Profesionalne grupe ; 2.Grupe nastale na osnovu zajednickog porekla I zajednickih uslova zivota ; 3.Grupe nastale na osnovu zajednickih interesovanja I sklonosti I njihovog zadovoljavanja.

Podela na

formalne I neformalne

grupe je takodje znacajna

zbog razvijenosti sistema regulacije i formalizovanosti odnosa u savremenom drustvu.Organizovanost kao znacajno svojstvo grupe, izrazava se kroz pravila koja regulisu aktivnosti i odnose u grupi, kao i prakticnu uskladjenost delovanja, odnosno stepen integrisane grupe.Organizacija grupe ispoljava se kroz sistem uloga i polozaia koji je utvrdjen drustvenim pravilima.Jedno od posebno znacajnih obelezja organizovanosti grupe predstavlja rukovodjenje.Prema ovom obelezju razlikuju se

demokratske i autoritarne grupe.

U demokratskim grupama vodjstvo je demokratski izabrano,voljom vecine clanova; a dok je u autoritarnim grupama stroga hijerarhija u unutrasnjim odnosima, sa vrhom potpuno odvojenim i nezavisnim od ostalog clanstva.Otvorenost grupa je bitno obelezje, a narocito u modernom drustvu.U njemu se izrazavaju odnosi izmedju grupa i odnos grupa-drustveni sistem.

-Porodica-

Mnogi teoreticari smatraju da je porodica osnova i pocetak drustva.Obelezja i funkcije porodice vec opravdavaju inace rasprostranjen stav porodice i sa njom

najvaznija podrucja proucavanja u socijologiji.Porodicu posebnom drustvenom grupom cine:**1.polni odnosi i bioloska reprodukcija;2.srodnicki odnosi;3.socijalni odnosi u porodici;4.ekonomske delatnosti.**

Porodica je zajednica koja je uspostavljena na prirodnoj osnovi.Porodica se uspostavlja brakom, sama priroda navodi coveka na to.Polni odnosi i bioloska reprodukcija kao dva sastavna elementa bioloske osnove porodice su istovremeno i drustveni odnosi.Drugo birno obelezje porodice izrazeno je kroz srodnicke odnose.Srodstvo predstavlja veze izmedju pojedinaca uspostavljene posredstvom braka, ili posredstvom linije porekla.Krvno ili prirodno srodstvo,stvoreno pri rodjenju, predstavlja najvazniji oblik srodnickih odnosa. Postoji nekoliko oblika srodstva, i to su:po

ocevoj

liniji, po
majcinoj
liniji,
tazbinsko
srodstvo,
adoptivno
i
duhovno

srodstvo. Socijalne osnove porodice su podizanje dece, socijalizacija i zastitna funkcija. Ekonomske funkcije ispoljavaju se u tome sti je porodica ili proizvodno-potrosacka ili samo potrosacka jedinica. Gazdinstvo se odredjuje kao proizvodjacaka jedinica u kojoj se ostvaruje ekonomska reprodukcija. Domacinstvo predstavlja grupu ljudi, uglavnom bliskih srodnika, koji zajedno stanuju i zajedno trose svoje prihode.

Definicija porodice

:

to je istorijski promenljiva grupa ljudi povezanih bioloskom reprodukcijom, srodnickim, socio-kulturnim vezama i ekonomskim odnosima.

-Statusi I uloge-

Status predstavlja polozej u nekoj dimenziji drustva koja je izrazena u obliku hijerarhije, rangirana u formi visih I nizih stupnjeva. Svaki status podrazumeva skup odredjenih duznosti I prava. Pojedinci zauzimaju odredjeni status na osnovu toga sto ispunjava drustveno utvrdjene uslove.

Status se moze preciznije odrediti kao mesto koje pojedinci zauzimaju na osnovu obavljanja razlicitih zadataka I funkcija I uz koje se vezuju odredjeni oblici ponasanja. Funkcija statusa I uloge je da služi kao uzor za ponasanje I stavove pojedinca. Statusi se mogu podeliti po razlicitim kriterijumima, podela na

pripisane I stecene

statuse jedna od najvaznijih.

Pripisani

status se dobija po rodjenju, tj. nasledjuje se, I pojedinac na njega ne moze da utice, I ne moze se menjnati, osim samo u izuzetnim situacijama-plemicke, staleske, itd.

Steceni

status nastaje kao rezultat delovanja izbora pojedinca. Statusi se isto tako mogu podeliti na

univerzalne

(oni koji postoje u svakom drustvu) I na

one koji postoje samo u odredjenom drustvu

.Uloge se mogu ispoljavati u formi

propisanih

I

zabranjenih

uloga.

-Društvena pokretljivost-

-obuhvata promene, odnosno kretanja pojedinaca i društvenih grupa unutar društvene strukture. Može se razlikovati pojam društvene pokretljivosti u **uzem** i **sirem** smislu. Društvena pokretljivost u sirem smislu podrazumeva sve vidove pokretljivosti u društvu:

horizontalna, vertikalna i prostrana

; a društvena. Pokret. U uzem smislu je pokretljivost pojedinca ili grupe unutar društvene strukture. Razlikujemo

uzlaznu i silaznu

vertikalnu pokretljivost. Za sociologiju kao i za društvenu praksu je važna međugeneracijska i unutargeneracijska pokretljivost. Kao osnovni činioci društvene pokretljivosti najčešće se navode sledeći:

1. promene u društvenoj strukturi u određenom vremenskom periodu; 2. demografske promene; 3. dostupnost pripadnicima svih društvenih slojeva institucijama koje u određenom društvu; 4. vladajuća ideologija i društvena regulativa.

Najznačajniji kanali društvene pokretljivosti su:

1. obrazovanje; 2. profesionalna aktivnost; 3. sticanje materijalnog bogatstva; 4. politička aktivnost; 5. sklapanje braka.

razlozi za pokretljivost malog dometa nalaze se u društvenim nejednakostima i novim oblicima njihove reprodukcije.

-Brak-

-se u najširem smislu može shvatiti kao "veza između lica različitih polova radi zajedničkog života i stvaranja porodice". To je društveno priznata i odobrena emotivno-polna i društvena

zajednica između dve odrasle osobe suprotnog pola. Stupanjem u brak te osobe postaju srodnici, ali se također zajedno objedinjuju u siri krug srodnika. Brak i porodica se ne mogu odvojiti kao posebne i samostalne celine. Brak kao društveno regulisani način polnih odnosa i reprodukcije vrste predstavlja osnovu za formiranje porodice.

-Potrebe i interesi-

Potrebe se uobčajeno shvataju kao dinamične snage koje pokreću individualna i društvena delovanja i određuju ponašanje ljudi. Po svom karakteru one su objektivne, ali se ispoljavaju na subjektivnom nivou kao osećaji. Ljudske potrebe su mnogobrojne i kreću se u širokom rasponu od bioloških do kulturnih. Biološke potrebe, kao što su jelo, pice, stanovanje, seksualne potrebe, modifikovane su razvojem društva i kulture. Sem najelementarnijih bioloških, sve ostale potrebe čovek razvija živci u datom društvu i kulturi. Ukoliko pak pojedinac ima razvijene potrebe, on vrlo teško može uskladiti svoje motive i želje sa realnim mogućnostima. No bez obzira na nametanje vrsta i načina zadovoljavanja potreba od strane društva, sam proces uskladjivanja individualnih težnji i sklonosti sa zahtevima društva je nužan. Postoje različite klasifikacije potreba. U najčešćoj potrebi je podela na **primarne i sekundarne** potrebe. primarne su urođene, genetski urođene; a sekundarne se stiču u proces socijalizacije i individualizacije. Primarne potrebe moraju se zadovoljiti kao uslov održanja fizičke egzistencije.

Interesi

se najčešće shvataju kao inicijatori ljudskog delanja, kao motivi koji ljude pokreću na određena delanja i ponašanja. Dok potrebe imaju utemeljenje i u biološkoj strukturi čoveka, interesi su uvek objektivnog karaktera, oni su elementi određeni objektivno datom društvenom okolinom. Najpoznatija podela interesa je na

opšte i posebne

(privatne ili lične). Među raznim podelama interesa treba pomenuti još podelu na

instrumentalne

, u čijoj osnovi leži težnja da se pomoću njih postigne određeni cilj, i na

ekspresivne

, gde se interes zadovoljava kroz sam čin delovanja. Broj interesa se povećava s povećanjem

obima ljudskih zajednica i s privrednim razvojem.

-Norme-

Vrednosti se u društvu ne ispoljavaju u jasno izdvojenom obliku. Ono što je na empirijskoj ravni vidljivo to su društvene norme kao odrazi vrednosti, dok su vrednosti apstraktnije i stabilnije, prema tome vrednost se nalazi iza društvenih normi i mogu se shvatiti kao njihova latentna struktura i osnova. Društvene norme kao i društvene vrednosti su vrsta duhovnih tvorevina koje stvaraju konkretna društva ili konkretne uze društvene zajednice radi regulisanja ponašanja ljudi. Norme definišu delanja i ponašanja kojima se dolazi do postavljenih poželjnih ciljeva. Smisao društvenih normi je da se obuzda nagonско delovanje čoveka, tj. da se obezbedi uskladjeno i stabilno funkcionisanje društva. **Društvene norme su pravila o ponašanju ljudi koje utvrđuje samo društvo i koje računaju na svest i volju ljudi.**

One mogu delovati samo kao element svesti koji motivisu volju čoveka. Osnovna razlika između društvenih normi i prirodnih zakona jeste u tome što društvene norme ne izražavaju ono što mora da bude po sili prirodnih zakona, već ono što društvo smatra da ljudi treba da čine kako bi se oni sami čuvali, kao i društvo u celini. Norme su usmerene ka održanju postojećeg stanja. One su u stvari deo postojećeg poretka. U društvenoj normi uobičajava se određeni društveni odnos između članova datog društva. Da bih obezbedilo postovanje normi društvo je obezbedilo određena sredstva i pravila pomoću kojih to postovanje obezbeđuje. Svaka norma sastoji se iz

dva elementa

Prvi element

je

dispozicij

a-osnovno pravilo;

Drugi element

je

sankcija

—kazna (pozitivna i negativna). Sankcije mogu biti

neformalne i formalne.

Najopstija podela društvenih normi obuhvata dve velike grupe-

Društvene norme i Tehnička pravila.

Tehničkim pravilima uređuju se odnosi čoveka prema prirodi, ona ne sadrže sankciju već samo dispoziciju. Jednom od opstih podela normi smatra se podela na

autonomne

|

heteronomne
norme.

-Statusi I uloge-

Status predstavlja položaj u nekoj dimenziji društva koja je izražena u obliku hijerarhije, rangirana u formi visih I nizih stupnjeva. Svaki status podrazumeva skup određenih dužnosti I prava. Pojedinci zauzimaju određeni status na osnovu toga što ispunjava društveno utvrđene uslove.

Status se može preciznije odrediti kao mesto koje pojedinci zauzimaju na osnovu obavljanja različitih zadataka I funkcija I uz koje se vezuju određeni oblici ponašanja. Funkcija statusa I uloge je da služi kao uzor za ponašanje I stavove pojedinca. Statusi se mogu podeliti po različitim kriterijumima, podela na

pripisane I stecene

statuse jedna od najvažnijih.

Pripisani

status se dobija po rođenju, tj. nasleđuje se, I pojedinac na njega ne može da utiče, I ne može se menjati, osim samo u izuzetnim situacijama-plemičke, staleske, itd.

Steceni

status nastaje kao rezultat delovanja izbora pojedinca. Statusi se isto tako mogu podeliti na

univerzalne

(oni koji postoje u svakom društvu) I na

one koji postoje samo u određenom društvu

.Uloge se mogu ispoljavati u formi

propisanih

I

zabranjenih

uloga.

-Podela rada-

Podela rada se može razumeti kao deljenjane određene ljudske delatnostina delimicne radne zadatke i posebne uloge i njihovo privremeno ili trajno vezivanje za određene pojedince i društvene grupe. Osnovni razlog i smisao deljenja procesa rada jeste brže i efikasnije obavljanje proizvodnih i drugih društvenih procesa i potpunije zadovoljavanje ljudskih potreba. Podela rada je jedna od bitnih odlika načina reprodukcije ljudskog društva. Jednu od klasifikacija podela rada dao je Marks, koji je uveo razlikovanje na opštu, posebnu, i pojedinačnu podelu rada. Podela na umni i fizički rad je također jedan od važnih oblika podela rada. Nosioci fizičkog rada su uglavnom pripadnici podvlasčenih slojeva u društvu. Inteliktualni rad se smatra kao privilegovan i uglavnom ga obavljaju pripadnici srednjih i visih slojeva. Podela rada na upravljački i izvršilacki izražava nejednakosti u raspodeli društvene moći. Upravljački rad ima formu vladavine manjih grupa nad većinom društva. Izvršilacki rad ne obuhvata samo nosioce fizičkog rada već i intelektualnog rada.

1) Definišite predmet sociologije:

Sociologija predstavlja opštu, teorijsku i osnovnu nauku o društvu. Njen je zadatak da odgovori na pitanje šta je društvo i uopšte društveno, da definiše sam pojam društva. U tom smislu ona je usmerena na otkrivanje zakona i tendencijskih pravilnosti kojima se objašnjavaju društveni procesi i društveni odnosi, odnosno različite društvene pojave. U svojstvu osnovne nauke ona otkriva osnove determinizme na području društva. Sociologija kao naučna disciplina ima zadatak da pruži pogled na celinu društva, da svojim proučavanjem obuhvati društvo u njegovom totalitetu. Ona pruža odgovore o onome što je zajedničko za sva ljudska društva i utvrđuje najopštije društvene zakonitosti, dolazi do saznanja o opštim obeležjima i zakonitostima pojedinih istorijskih tipova društva, kao i do saznanja o konkretnim globalnim društvima, odnosno o njihovim specifičnostima i zakonitostima. Okvir za njena proučavanja uvek je globalno društvo. Unutar tog globalnog okvira ona proučava međusobne veze i uslovljenosti posebnih društvenih pojava.

2) Definisati pojam naučnog metoda i njegove konstruktivne elemente:

Kao način istraživanja, metod je sastavni deo istraživačke delatnosti svake nauke. Tako se sociologija razlikuje od drugih društvenih nauka po svom globalnom metodu. Njen metod je globalan zato što se njime istražuje društvo kao celina. Ali, njegova globalnost se ispoljava i u tome što se njime proučava društvena uslovljenost svih pojedinačnih pojava. Ona proučava kako društvo uslovljava pojedinačne pojave i kako one utiču na društvo, kao i na druge pojave u okviru društvene celine. U strukturi naučnog metoda mogu se razlikovati logička, proceduralna i tehnička strana. One se izražavaju kroz tri sastavna elementa: (1) Logička struktura metoda, u koju spadaju definisanje i klasifikovanje pojava, odnos apstraktnih pojmova i indikatora ili pokazatelja. (2) Postupak naučnog istraživanja, koji je formalizovan i postupan i obuhvata više faza. (3) Tehnike ili sredstva za prikupljanje podataka. Kada je reč o sociološkim istraživanjima, najčešće se koriste sledeće tehnike: posmatranje, ispitivanje, analiza sadržaja, merenje, statistički metodi, eksperiment i uporedni metod.

5) Odredite pojam i navedite osnovne vrste društvenih potreba?

Potrebe čine sastavni deo motivacionog sistema ličnosti. Zajedno sa vrednostima, one se javljaju i u najnerazvijenijim motivacionim sistemima (gola fizička egzistencija). Potrebe se uobičajno shataju kao dinamičke snage koje pokreću individualna i društvena delovanja i određuju ponašanje ljudi. Po svom karakteru one su objektivne, ali se ispoljavaju na subjektivnom nivou kao osećaj. Ljudske potrebe su mnogobrojne i kreću se u širokom rasponu od bioloških do kulturnih. Elementarne biološke potrebe, kao što su jelo, piće, stanovanje, modifikovane su razvojem društva i kulture.

Postoje različite klasifikacije potreba najčešća podela je na primarne i sekundarne potrebe. Primarne su urođene genetski određene a sekundarne se stiču u procesu socializacije i individualizacije. U prve spada potreba za pićem, hranom, odmorom, zaštitom od hladnoće i sl., a u druge potreba za obrazovanjem i postignućem, za znanjem i lepim, za putovanjima i zabavom itd. Primarne potrebe zadovoljavaju održanje fizičke egzistencije.

6) Šta su društvene norme i koji su sastavni elementi svake norme?

Društvene norme su pravila o ponašanju ljudi koje utvrđuje samo društvo i koje računa na svest i volju ljudi. One mogu delovati samo kao element svesti koji motiviše volju čoveka. Osnovna razlika između društvenih normi i prirodnih zakona je u tome što društvene norme neizražavaju ono što mora da bude po sili prirodnih zakona već ono što društvo smatra da ljudi treba da čine kako bi se oni sami sačuvali, kao i društvo u celini.

Svaka se norma sastoji iz dva elementa. Prva je dispozicija, koja predstavlja osnovno pravilo. Ona predhodi ponašanju i usmerava ga u pravcu poželjnom za tvorce pravila, tj., u skladu sa njihovim interesima. Druga je sankcija i ona takođe predhodi ponašanju i ukazuje na način na koji će društvo reagovati u slučaju nepoštovanja, kao i u slučaju poštovanja norme. Postoje negativne i pozitivne sankcije. Negativne sankcije su pravila koja sadrže kaznu za nepoštovanje dispozicije. Pozitivne sankcije sadrže nagradu za poštovanje dispozicije i one podstiču na poželjno ponašanje.

7) Definiši pojam i opiši osnovna obelžija društvenih statusa?

Status predstavlja položaj u nekoj dimenziji društva koja je izražena u oliku hijerarhije, rangirana u formi viših i nižih stupnjeva. U dosadašnjoj istoriji kao i danas su sledeće vrednosti: bogatstvo, društvena moć i društveni ugled. Svaki pojedinac ima više statusa (inženjer je direktor, član sekte, neke političke partije, itd.).

Svaki status podrazumeva skup određenih dužnosti i prava. Funkcija uloga i statusa je da služe kao uzori za ponašanje i stavove pojedinaca (npr. Upisom u školu aktivnosti učenika su definisane zakonskim propisima i aktovima škole).

Statusi su često povezani. Najvažniji je profesionalni status u starim društvima to je bio ratnički, starosni, religijski status. Statusi se dele na pripisane i stečene. Pripisani status određen jenasleđem, dobija se činom rođenja. Stečeni status nastaje kao rezultat delovanja pojedinca (izbor školovanja, izbor bračnog druga).

19) Odredite pojam elite i njena glavna obeležija:

Obično pod elitom se podrazumeva sloj ljudi koji se zahvaljujući nekom svojstvu stvarnom ili pripisanom nalaze na "vrhu" i odlučuju ne samo o sopstvenom delovanju nego i o delovanju i životu članova celokupne društvene zajednice. Ona se zlaže za stabilnost, poredak društva. Njena filozofija je moć a njen cilj je savršena i jaka država na "nacionalnoj" i moralno zasnovanoj čvrstoj hijerarhiji funkcija moći.

20) Navedite glavna obeležija mase:

Masa su počinjeni ljudi ili bolje rečeno ljudi niže klase, obični radnici, neko ko ne učestvuje u vlasti kome je jedini cilj da živi, podiže porodicu i radi. Masa ne učestvuje u vlasti ali u današnje vreme masa učestvuje u odabiru te vlasti. Ona je ustvari niži ekonomski sloj, koji se fokusira samo na preživaljavanje. Nju relativno vlast neinteresuje i ona se nemeša u nju. Egzistencija je njen cilj. Masa je vođena od strane elite.

8) U čemu se ispoljava značaj društvene podele rada?

Podela rada se može razumeti kao deljenje određene ljudske delatnosti na delinične radne zadatke i posebne uloge i njihovo privremeno ili trajno vezivanje za određene pojedince i društvene grupe. Kroz podelu rada nastaju nove grane delatnosti i nove vrste radnih aktivnosti.

9) Oredite elemente bez kojih se ne može konstituisati društvena grupa?

Uobičajno je da se dva sledeća elementa uzimaju kao bitna za određivanje pojma društvene grupe: (1) množina (ili više) ljudi i (2) odnos ili proces oko kojeg se grupa okuplja ili koji iz grupe proističe. To znači da grupu kao društvenu kategoriju ne čini samo više ljudi već da je neophodno da postoji i drugi pomenuti element - neka delatnost ili proces, tj. neko povezano delovanje ponašanja pojedinaca a koje je smisao stvaranje društvene grupe kao samostalnog (izdvojenog i osobenog) kolektiviteta.

22)a)Sta je apsolutno siromastvo?

Se smatra borba za egzistenciju odnosno kada neko nema hranu, odeću, mesto za stanovanje, kada jedva preživljava prosjacenjem ili nekim drugim vidom prikupljanja sredstava da bi preziveli. Po kvalitetu hrane i količini može se nekako određivati siromastvo. (B) Sta je relativno siromastvo? Obuhvata standard koji se odnosi na određeno društvo u određeno vreme. Za utvrđivanje merila siromastva se koristi visina dohotka. Meri se po standardu društva o pristojnom standardu i načinu života. U ovu grupu spadaju nezaposleni, zaposleni koji rade sa delimičnim radnim vremenom, samohrane majke, bolesni i invalidi, porodice sa mnogo dece...